

De Morsecode
Als de stilte fluistert

Nathalie Briessinck

De Morsecode

Als de stilte fluistert

Roman

*Wat vindt u van dit boek? Vertel het ons via
@uitgeverijvrijdag met #vrijdagboeken*

Aan de muze op mijn pad voor de tijd die ze me gaf

© 2021 – Nathalie Briessinck & Uitgeverij Vrijdag
Jodenstraat 16, 2000 Antwerpen
www.uitgeverijvrijdag.be

Vormgeving omslag: Shortlife, Deventer
Foto auteur: Kevin Wuyts
Vormgeving binnenwerk: theSWitch, Antwerpen

NUR 301
ISBN 978 94 6001 987 6
e-boek
ISBN 978 94 6001 968 5

Niets van deze uitgave mag door middel van elektronische of andere middelen, met inbegrip van automatische informatiesystemen, worden gereproduceerd en/of openbaar gemaakt zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever

Proloog

De tijd wacht niet. De tijd heeft geen begin of einde. De tijd is een leermeester die je af en toe wakker schudt, neerslaat en lachend achterlaat. Zijn ogen zijn hol en donker. Hij kijkt nooit achterom, gaat alleen vooruit. Je kunt de tijd niet vangen. Hij glipt zo weg en laat zilveren sporen na. Verankerd in groeven, in plaatsen, in mensen. Je kunt hem zien als hij voorbij is gekomen. Bestuderen wat zijn bedoeling geweest zou zijn, zonder ook maar op enige manier zijn waarom te achterhalen. De tijd raast over je heen als een wervelwind van gebeurtenissen, van gedachten, gevoelens en al dan niet ingeloste verlangens. Hij scheurt langs je. Geen enkel houvast biedt soelaas. De tijd zal toch kwetsen waar hij vindt dat het nodig is en evenzeer blij maken in het andere geval. Hij is er en hij beslist. Altijd en overal. Als enige. Je kunt er niet aan ontsnappen. Hij leert je lopen. Je gaat zelf rennen omdat je denkt dat je hem sneller kan doen gaan. Je wil hem zo graag achterna als je hem om een gunst wil vragen en hem negeren als je het moment wil bevriezen. Maar de tijd is voor iedereen gelijk. Voor de oude Grieken was zijn naam Chronos. Een oude man die ongenadig en gestaag met zijn zeis vooruit bleef schrijden om elke gebeurtenis een uniek verleden, heden en toekomst te geven. Positief of negatief. Er was niet zoiets als het juiste moment. Terwijl Kairos, de goddelijke zoon van Zeus, dat niet geloofde. Hij bleef wel altijd streven naar dat ene ultieme moment om iets voor elkaar te krijgen. Tevergeefs. Het moment is te ondergaan als het zich voordoet. Geen spijt achteraf. Geen

terugkeer mogelijk. Voorbij is voorbij. Een herinnering achterlatend in een verborgen hoekje van je hoofd. Velen hebben al eerder tegen de tijd gevochten. Uit angst, uit moed, uit medelijden. Het tikken van de klok aan hun zijde. Tiktak. Tiktak. Als stem van de tijd. De ene keer te horen in het schrille rinkelen van een klein zilveren wekkertje op een nachtkast. De andere keer in het knersende schuren van de radartjes in een zware, houten staande klok. Soms niets meer dan een eenzaam luiden van een klok in de verte. Of een terugkerend rammelen van een bel die op het uur door de fabrieken weerklinkt en over schoolpleinen weergalmt. Het ritme bewakend. Zonder meer. Haast onveranderlijk tot je spreekt en de illusie de bovenhand krijgt dat jij, alleen maar jij, elke gebeurtenis kan doen keren. Stel je voor dat dat nu zou kunnen, met jouw woorden alleen. Zou je dan spreken?

Deel 1:

Morse

• 1 New Haven, de brief •

‘Je bent te laat, Finley. We hebben haar al begraven.’

Ik verfrommelde de brief in mijn hand en klopte met mijn vuist op de tafel. De pen in de inktpot trilde ervan.

‘We konden niet anders,’ had mijn vader gezegd. De dokters konden de besmettelijkheid van de ziekte niet uitsluiten en wilden de kinderen beschermen. Ze was dezelfde dag nog in katoenen doeken gewikkeld, in een kist gelegd en begraven. ‘De tering,’ hadden de burens gefluisterd toen de kist op een doodskar het erf afreed.

‘Het spijt me,’ zei mijn vader en hij verliet mijn bureau.

Ik had me niet méér kunnen haasten. De afstand van Washington tot New Haven is wat hij is. Met geen koets, getrokken door de beste paarden, met geen betere koetsier dan de meest behendige had ik sneller kunnen terugreizen.

‘Ik had het eerder moeten horen!’ riep ik in de leegte van het bureau. ‘Veel eerder.’

Ik voelde me machteloos. Mijn hart sloeg steeds sneller door mijn opwellende boosheid. Frustratie pompte ritmisch door mijn aders. Ik voelde me zo verslagen door de tijd. Ik streek de brief glad en las opnieuw wat mijn vader me had geschreven over mijn zo geliefde Lucretia. Dagen was de brief onderweg geweest. Dágen! Een jonge boodschapper reisde het hele eind om de brief tot bij mij in Washington te brengen. Evenveel dagen had ik nodig om hetzelfde traject in de tegenovergestelde richting naar New Haven af te leggen.

‘Meneer Morse, ik heb een bericht voor u,’ had de jongeman

met een zuidelijk accent gezegd toen ik vorige week in de deur van mijn schildersatelier stond. Ik had net de eerste contouren van een portret opgezet. Er zat al olieverf op mijn koude vingers en ik had het penseel nog in mijn hand. De geur van terpentijn hing als een onzichtbare, dichte mist in de lucht en deed de jonge boodschapper kuchen. De winterzon scheen flauwtjes door de bestofte ruiten van de stalen ramen. In de verte braakten de schoorstenen van de fabriekshuizen roet uit. Ik nam de brief aan, bedankte de koerier, sloot de deur en liep terug het atelier in. Stofpluisjes lichtten als kleine sterren op toen ik me met de brief neerzette op het houten krukje naast mijn schildersezel. Ik had net de opdracht aanvaard om het portret van de Franse generaal Marquis de La Fayette te schilderen. De man, waarvan gezegd werd dat hij naast zijn grote liefde voor zijn Franse vaderland onze Verenigde Staten als zijn tweede grote beminde beschouwde. Wat was het een eer geweest om hem te ontmoeten. Op uitnodiging van president Monroe was La Fayette naar Amerika gekomen. Zoals dat gaat in de kringen van generaals en staatshoofden, hoorde daar een statieportret bij. En ik mocht dat maken. Lucretia en ik hadden staan juichen in onze keuken om wat mogelijk mijn echte doorbraak als kunstschilder zou zijn.

Met de kinderen aan haar rokken had ze me uitgewuifd. De kushand die ze in mijn richting had geblazen, voelde ik precies nog op mijn wang. Vanaf dan zou alles anders zijn, geloofde ze. Het zou allemaal beter gaan. Gedaan met het smeken om opdrachten. Niet meer onnodig lang weken of zelfs maanden van elkaar gescheiden zijn om enkele luttele muntstukken voor portretten van onbekenden. Ik zou mijn naam verzilveren en kunnen leven van mijn kunst.

Tijdens het tekenen van de portretstudie van La Fayette

discussieerde ik urenlang met hem over de Revolutie en de tweestrijd tussen mijn drang naar nationalisme en die naar het ontdekken en veroveren van de wereld. Ik vergat mijn roots niet, maar koesterde met mijn net gespreide vleugels de lokroep van de hele wereld. Een internationale carrière lonkte dankzij hem. Ik kon maar moeilijk geloven dat de stad New York mij de opdracht had gegeven om een man te portretteren die aan de zijde van George Washington had gestaan en door Napoleon Bonaparte was bevrijd. Het portret van La Fayette symboliseerde voor mij niet alleen zijn grootsheid, maar ook het begin van de mijne. Het schilderij moest dat dan ook tonen, vond ik. Ik zette met duidelijke lijnen La Fayette in zijn volledige grootte neer. Met grandeur, zoals de klassieke portretten van veldheren en koningen. Ik schilderde hem naast bustes van Benjamin Franklin en George Washington. Met nog een extra sokkel voor een derde buste, van hemzelf. Hij verdiende niet alleen een plaats naast de groten van onze wereld. Hij wás er een. Ik zag mijn hand het portret vormgeven. Een achterliggende zonsondergang en bossen vormden zich op het doek als symbool voor de kracht en welvaart van ons land.

Dankzij dit portret zou ik eindelijk ook kracht en welvaart met mijn familie kunnen delen. Ik geloofde het voor het eerst ook echt. Dit was al mijn tijd waard en vergoelijkte de afstand tussen mijn atelier en mijn eigen huis. Tot de noodlottige brief.

Ik legde het penseel opzij. De enveloppe droeg mijn vaders zegel. Zijn initialen sierlijk met de familiestempel in de donkergele was gedrukt. Hij had niet de gewoonte me te schrijven als ik voor een portretopdracht de stad uit was. Bovendien was hij nooit een groot voorstander geweest van mijn artistieke dromen. Wij waren geen troubadours of kwakzalvers, vond hij. Zelf gevierd om zijn theologische en geografische studies,

geloofde hij in de serieuze wetenschappen. Om die reden werd ik als jongeman verplicht om rechten te studeren en later een baantje als klerk te nemen in een bibliotheek. Ik was geen al te vlijtige rechtenstudent. Het moest me uitermate interesseren of het werd niets. Universiteiten waren niet aan mij besteed. Ik liep meer te schetsen dan dat ik studeerde. Het was dan ook niet vreemd dat ik meer dan eens in de verkeerde aula belandde. Eén van die dwalingen is me altijd bijgebleven. Zo kwam ik per abuis in een lezing over elektrotechniek terecht. Ver van mijn wereld. Ik was al te laat met mijn entrée. Mijn gestommel met mijn halfgeopende lederen tas en mijn gefruitsel met pen- nen en papier belette me om onopgemerkt de zaal te verlaten. Alle blikken draaiden zich geërgerd in mijn richting. Mezelf excuserend, schoof ik bij op de achterste bank. Uit beleefd- heid luisterde ik. De lezing gaf me een blik op een toekomst waarvan geen enkele van de wijs uitziende jongemannen in die aula echt iets begreep. Althans, dat dacht ik. Energie die door draden stroomt. Wat was daar het nut van? Het enthousiasme van de prof die zich later zou voorstellen als professor Silliman, zorgde ervoor dat ik terugkeerde. Als volleerd verteller wist hij zijn publiek te begeisteren. Mijn interesse en verrassende onwe- tendheid gingen ook niet onopgemerkt aan hem voorbij. Ik werd uitgedaagd door het enthousiasme van deze jonge weten- schappers en hun leermeester om af en toe ook wat te experi- menteren. Samen met hen. Ik volgde meer lessen en nam deel aan meer experimenten dan de bedoeling was. Niet alleen elek- trotechniek, maar ook chemie en wiskunde. Wat deze profes- soren demonstreerden, was beter dan wetboeken uit het hoofd leren, vond ik toen. Het boeide me. Toch lag mijn hart elders. Het liefst van al verdwaalde ik in de gotische gangen van de universiteit met een stoffen foedraal waarin fijne penselen of

ganzenveren en een aarden potje sepia inkt opgeborgen zaten. Ik maakte miniatuurportretten van de jongheren in hun fijn gesteven maatpak of van de proffen met opvallende baarden en snorren die rokende goedjes in erlenmeyers tot borrelen brach- ten. De schilderijtjes liet ik als kleine geschenken in de aula's van Yale achter in de hoop als kunstenaar ontdekt te worden. Koppig was ik wel. Op alle fronten. Maar wetenschappers en rechtsgeleerden hadden geen aandacht voor miniatuurtjes. Uit- eindelijk haalde ik een diploma. Ik werd zelfs professor, maar het had niet dezelfde waarde voor mij als voor mijn medestu- denten en mijn familie. Pas sinds enkele jaren accepteerde mijn vader dat ik mijn hart aan de schilderkunst had verloren. Hij stuurde niet meer op andere banen aan en sloot zijn ogen voor mijn schilderkunst. Zijn brief verontrustte me. Toen ik het zegel verbrak, brak er ook iets in mij.

'Ze zal het wellicht niet halen, Finley. Haast je naar huis,' schreef hij. Ik liet prompt het atelier, de doeken, de penselen, het onafgewerkte portret voor wat het was en haastte me naar huis. Ik had geen mensen echt lief. Alleen Lucretia. Zij kon om met mijn norsheid en mijn wispelturigheid. Zij had de gave om tegen me te zeggen dat ik te ver ging, en alleen van haar accepteerde ik dat. Zij had mij lief en zette me altijd op de eerste plaats.

De wielen van de koets denderden over de kasseien en over de bevroren wegen. Ik wiebelde nietszeggend heen en weer. Mijn hoofd bonsde tegen de houten deur van de koets. De koude van de wind en de sneeuw van de afgelopen februari- dagen bliezen zacht door de spleten van de raampjes en verkil- den mijn lichaam. Ik koelde net zo snel af als het lichaam van Lucretia. Ik voelde haar op een afstand van me wegglijpen. Ze kon het niet meer volhouden. Nam ze maar even de tijd om

op mij te wachten. Haar hart wilde niet meer. Ik maande de koetsier aan sneller te reizen.

‘De wegen zijn glad, meneer Morse, ik rijd zo snel als ik kan,’ had hij geantwoord.

Het was tevergeefs. Plots stond haar tijd, die ik zo had gesmeekt te vertragen, ook echt stil. Toen de koets het erf opdraaide, stonden mijn vader en kinderen in de deuropening te wachten, allen gekleed in het zwart. Mijn dochters bogen hun hoofdjes naar hun witte kanten kragen. Ik liep op hen af. Hun kleine handjes grepen mijn vest vast. Ik trok ze dicht tegen me aan, steunde even op de schouder van mijn vader en ging naar binnen. Ik was te laat, de kamer was leeg. De brief was te lang onderweg geweest. Ik was te lang onderweg geweest. Er brandden kaarsen bij het houten kruis. Gesmolten kaarsvet vormde wassen stalactieten onder de kandelaar. Het huis was in rouw. Ik liet mijn lederen koffer uit mijn hand glijden en stond roerloos voor me uit te staren. Mijn vader kwam achter me aan. Hij had de opdracht opnieuw slecht nieuws te brengen.

‘We hebben haar al begraven,’ weerklonk het steeds in mijn hoofd. Een schouderklopje als troost voor hij vertrok en mij achterliet.

‘Treur maar,’ had hij gezegd.

Ik zette me achter mijn bureau neer, mijn hoofd in mijn handen, en liet mijn tranen vloeien. Voor het eerst. Ik kon niet ophouden. Verder bleef het muisstil in huis. Tegen de muur stonden schilderijen met historische taferelen tegen elkaar geleund. Schilderijen die iedereen bejubelde, maar waarvoor niemand bereid was te betalen. Misschien was het allemaal voor niets geweest. Lucretia had alles voor me gedaan. Ik hoefde niet te strijden om kunstschilder te zijn. Zonder schroom bestond

voor haar de twijfel niet meer. Zij maakte van mij een kunstenaar. Ze had in me geloofd. Ik kon haar nu niets meer geven voor de tijd die zij mij had gegund om te kunnen worden wie ik wilde zijn. Ik had dat eerder moeten doen. Het was te laat nu. Ook daarmee was ik te laat.

Dagenlang sloot ik me op, dagenlang zat ik achter mijn bureau te staren naar de doeken. Ik schuifelde uit mijn bed, waar ik de slaap niet kon vatten. Ik had geen energie meer. Ik wilde niet gestoord worden. Ik wilde de eenzaamheid uit me verjagen door te roepen en het verdriet als een pijnlijke kras in mijn keel voelen branden. Ik verlangde naar de pijn. Ik gaf de tijd de schuld. Tegelijkertijd was ik kwaad op mijzelf omdat ik er niet in geslaagd was de tijd te slim af te zijn. Gebogen liep ik door de kamer. Ineengezakt zat ik aan mijn bureau. In de gangen hoorde ik mijn kinderen zich stilhouden. Ze fluisterden om mij niet te storen. Als ze dat wel deden, liep ik bulderend de gang in en zag hen dan verschrikt bij elkaar kruipen. Ze konden er niets aan doen. Maar iedereen moest zwijgen. De dood vroeg om stilte. Weken gingen zo voorbij. Het enige waar ik over na kon denken, was hoe ik het eerder had kunnen weten. Ik had hier willen zijn. Om haar te troosten. Om haar pijn te verzachten. Om haar frêle hand in de mijne te nemen en haar bij te staan. De getuigenissen van medeleven stapelden zich op. In de krant las ik over mijn Lucretia. Ik las het bericht over haar overlijden, alsof het over iemand anders ging. New Haven, 7 februari. Haar dood, plots en onverwacht. Ze was nog maar zesentwintig. Ik legde mijn hand op het artikel. Samuel Finley Morse, haar echtgenoot, was in Washington voor een portretopdracht. De feiten flitsten voor mijn ogen. Het overlijden van de hele wereld. Een deel van mij dat stierf.

‘Meneer Morse, uw broers Sidney en Richard zijn hier om

u te zien,' zei de dienstmeid. Ze droeg een wit, bekleed schort over haar zwarte wollen jurk. Ik keek op en gebaarde dat de dienstmeid hen binnen mocht laten.

'Finley, stop ermee!' zei Sidney, die net als mijn vader en andere broers de gewoonte had me aan te spreken met mijn tweede naam.

Ik reageerde niet.

'Vader wil dat je verder schildert,' zei Richard.

Ik trok mijn wenkbrauwen op: 'Dat zal wel.'

'Er lag een brief op je te wachten op de kast,' zei Sidney terwijl hij de brief over het bureau naar me toe schoof.

'Is dat ironisch bedoeld?' vroeg ik, 'Ik open geen enkele brief meer.'

Om de twee dagen ontving ik wel een uitnodiging van de kunstassociatie met de toestemming om de tijd te nemen voor ik het portret voltooi, of een brief met veel woorden van medeleven. Wat is er langzamer dan een brief... het vertraagt de communicatie zonder stil te vallen. Zogezegd. Het geeft je tijd om denken om te zetten in woorden die op hun beurt de tijd mogen nemen om onderweg te zijn. Er is geen tijd om onderweg te zijn.

'De Marquis keert binnenkort terug naar Frankrijk, je wordt gevraagd om de schets af te werken,' zei Sidney.

'Die schets was zo goed als af. Gelijk welke schilder kan dit afmaken in mijn plaats,' zei ik onverschillig.

'Ze willen jou, Finley.'

'Ik wil hen niet meer, ik wil niets meer!' riep ik, schopte de houten stoel onder de tafel uit en gooide de brief voor de voeten van mijn broers.

'Genoeg,' zei Richard.

Hij raapte de brief op.

'Ik vergezel je morgen naar Washington.'

Hij duldde geen neen.

Ze draaiden zich om en sloten de deur achter zich. Ik zette de stoel rechtop en zuchtte. Ik moest dat portret afmaken. Een week later bevond ik me terug tussen de geuren van olieverf en terpentijn in de nabijheid van de Marquis. Nadat ik de lijnen van zijn gezicht zacht maar toch met oog voor detail op het doek had gevormd, liet hij me de rest van het schilderij alleen voltooien. Hij wachtte niet eens op het eindresultaat. Wekenlang werkte ik in stilte. Het was mijn rouwproces. Het voelde alsof ik moest afmaken wat ik begonnen was. Ik kon niet stoppen. Maar ik kon er geen geld voor vragen. Het zou zijn alsof ik mijn ziel zou verkopen. Rouwen kost geen geld. Rouwen kost tijd.

•2 Le Havre, de overtocht met de Sully•

Het water klotste tegen de buik van de pakketboot waarop in zwarte, geblokte letters de naam 'Sully' stond geverfd. De zon deed haar best om door een licht wolkendek heen te breken terwijl het schip de haven uit manoeuvreerde. In de dokken schommelden de vissersbootjes met half gehesen zeilen tegen elkaar aan. De bedrijvigheid op de grote kade ging gemoedelijk verder. Hoe verder de Sully de haven uitvoer, hoe kleiner de bonkige dokwerkers werden. Ik ging terug naar huis. Er kwam een einde aan mijn vlucht.

Na de dood van Lucretia moest ik me herbronnen en het plezier in het leven terugvinden. Ik was gevluht naar de andere kant van de wereld omdat elke herinnering aan Lucretia in New Haven me pijn deed. Ik zag haar in de betraande ogen van mijn oudste dochter, in haar afdruk op ons bed. Ik wilde me haar weer met liefde kunnen herinneren, niet met verdriet en leegte. Ik liet mijn kinderen bij mijn broer achter, waar ze beter af waren, en trok er met niet meer dan enkele pense-len en een rieten hutkoffer met kleren op uit. Ik dompelde me onder in de schoonheid van de werken van de oude meesters in Europa. In de lente schilderde ik in de galerijen van het Vaticaan. In de zomer dronk ik rode wijn met romanschrijvers en dichters in Firenze, en liet me verbazen door uitvindingen die mijn pad doorkruisten. Ik hoorde vertellen over spinmachines en stoommotoren, at voor het eerst vlees uit blik en zag vrouwen met brede broekrokken op loopfietsen langs de kust van Marseille flaneren. Ik vergat het verdriet af en toe, maar

het verdriet vergat mij niet. Soms overvielen mijn tranen me als ik alleen in bed lag. Op andere momenten flakkerden mooie herinneringen aan Lucretia als een warme gloed in me op.

Ik werd uitgenodigd door de Marquis de La Fayette om hem te vergezellen in Parijs. Hij toonde me welke ereplaats hij zijn portret had gegeven en liet me ook zijn evenbeeld in bijenwas zien. Als souvenir liet hij er ook een van mij maken dat nu in wol gewikkeld in mijn hutkoffer steekt.

De Marquis had me gezegd dat hij mijn gevoel voor Lucretia in de schoonheid van het portret had gezien. Zijn woorden maakten een einde aan mijn vlucht. Ik wilde terug naar huis gaan. Na mijn omzwervingen in de warme Italiaanse steden en mijn verblijf in Frankrijk, was het tijd om de draad terug op te pikken in New Haven. Mijn kinderen weer oprecht in mijn armen sluiten. Mijn verfkwast weer op te pakken in mijn eigen atelier. Ik zou Lucretia terugzien in de blije ogen van de mensen die ik met een portret kon plezieren. Dat zou voldoende zijn. Zo geloofde ik.

Ik staarde voor me uit vanaf de achtersteven van het dek. Fijne wolkslierten dreven voorbij op de wind. Een mooie nazomerdag om op een schip te spenderen. Verschillende reizigers klommen de stalen trappen op naar de brug om Le Havre aan de horizon te zien verdwijnen. Wat verderop liepen twee nette heren verward in een levendig gesprek over het dek naar de balustrade. Van de plaats waar ik stond kon ik hun gesprek moeilijk negeren. Ik viste mijn schetsboek uit mijn zak en tekende al luisterend de mannen in hun dialoog.

'Ik ben van plan om er mede voor te zorgen dat we niet de helft van onze bevolking elektrocuteren door het omzetten van een schakelaar,' zei de ene met een vastberadenheid in zijn toon.